

KÖNYVSZEMLE

SLÍZ MARIANN
SZEMÉLYNÉVADÁS AZ ANJOU-KORBAN
Históriaantik, Budapest, 2011. 269 lap

ANJOU-KORI SZEMÉLYNÉVTÁR (1301–1342)
Históriaantik, Budapest, 2011. 508 lap

SLÍZ MARIANN művének kettős jelentősége van a magyar történeti névtanban. Először tárta fel és kutatta a magyar névtörténet egy eddig még jobbára ismeretlen korszakát, a 14. század első felének, az Anjou-uralkodóház magyarországi uralmának 1301–1342 közötti szakaszát. Emellett a történeti névvizsgálat már eddig is kiművelt módszertanát lényeges új problémák felvetésével, mérlegelésével gazdagítja.

A tudománytörténeti bevezetés (11–8) után a terminológiai kérdéseknek szentelt figyelmet (19–48). Különösen a *megkülönböztető név* terminust szembesíti az ezt ismertté tevő FEHÉRTÓI KATALIN véleményével, majd az ezen némileg módosító N. FODOR JÁNOSÉVAL. Túlhangsúlyozottnak találja e műszó tartalmának főleg a *dictus*-os nevekre vonatkoztatását többek között azért is, mert az általa tanulmányozott Anjou-kori névanyag központi kategóriája, az általa elnevezett *névszerkezet* igen lényeges kategóriája munkájának. Minthogy ez a továbbiakban alapfogalomként használt terminus, érdemes idézni SLÍZ erre vonatkozó meghatározását: „a névszerkezet már együttesen valódi névként jelöli meg a kérdéses személyt. [...] Hogy a névszerkezet már nem alkalmi képződmény, az is tükrözi, hogy minden esetben legfeljebb háromféle, eltérő fontosságú elemből épülhet fel: 1. egyénnév, 2. megkülönböztető névelem, 3. névkiegészítő elem” (26). A *megkülönböztető névelem* terminus bevezetése a *megkülönböztető név*-vel szemben azt hangsúlyozza, hogy egy névszerkezet részéről van szó, amelybe a névszerkezetnek „nemcsak a magyar, hanem a latin nyelvű tulajdonnévi elemei is beletartoznak, és nemcsak a *dictus*-os vagy anélküli típus, hanem a *filius*-szal vagy anélkül álló apaneves [...] elemek, a *de*-vel vagy anélkül kapcsolt helynevek és a *de generé*-vel [...] kapcsolt nemzetségnevek is” (26).

A terminológiai kérdések után kerül sorra a korpusz: a kutatott névanyag időbeli, térbeli és társadalmi rétegeinek, valamint egyenetlenségeinek bemutatása (29–33). A csaknem 14 000 adatot magában foglaló korpusz főleg oklevélkiadásokból, illetőleg az 1332–1337-es pápai tizedjegyzékekből gyűlt össze. Az okleveles névanyagot területi, de főként társadalmi egyenetlenségek jellemzik. A birtokos osztály nevei nagy fölényben szerepelnek a városi, mezővárosi polgárságával szemben, az alsóbb rétegek neveire pedig az egyházi tizedjegyzékek alsópapságának neveiből lehet következtetni.

„A feldolgozás feladatai” címen összefoglalt és több részfejezetre tagolt következő nagy rész (33–48) középpontjában az „egyén és a név egységének” problematikája áll, melyet az oklevelek megnevezési variációi tesznek többnyire bonyolulttá. Tisztázásuk érdekében a szerző a névviselők időbeli elhelyezését (6 időbeli sávban), helyhez kötését (11 régióban, térképpel szemléltetve) és társadalmi helyzetük meghatározását tekinti alapvető szempontnak. Végkövetkeztetése nyilvánvalóan az, hogy „minél több adatunk van tehát ugyanarra a személyre, annál könnyebb az azonosítása” (46).

A névállomány elemzésének első nagy egysége az egyénnevekre irányul (49–173). Ezt is a vizsgálat módszerbeli kifejtése vezeti be, először is az alapnév és a névváltozatok kapcsolatáról. A szerző több okleveles példán mutatja be, hogy az alapnevek és a változatok konvergens vagy divergens úton haladó viszonya mennyire bizonytalanul határozható meg (l. pl. *Matheus* és *Mathias*), ezért úgy dönt, hogy a gyakorisági névpozíciók megállapításakor egy névegységként kezeli az alapnevet és a vele összefüggő változatokat.

A következő probléma a néveredet minősítésével függ össze. A szerző a magyar és az idegen eredetű nevek (ezen belül nyelvenkénti) besorolásának nehézségeire is felhívja a figyelmet, és problémás példákon szemlélteti, hogyan nehezíthetik időrendi, jelentéstani vagy lejegyzési bizonytalanságok a néveredet egyértelmű megállapítását. Ezért felállít egy „bizonytalan/vitatott” és egy „ismeretlen eredetű” névcsoportot is. Az idegenből a magyarba átkerült változatokat itt módszertani okokból különválasztja az alapnevüktől (szemben a névgyakorisági vizsgálattal).

Az egyénneveket feldolgozó rész központi fejezete a nevek és névegyedek társadalmi, területi és időbeli megoszlását tárgyalja (67–131). A szerző minden egyes szempont alkalmazását külön alfejezetekben, számos táblázaton tünteti fel, amelyekben a leggyakoribb nevek, névegyedek csökkenő sorrendben sorakoznak. Érthető, hogy e megállapítások mindenekelőtt a messze túlnyomó többségben levő férfinevekre vonatkoznak, de a hozzájuk képest elenyésző számú női névre is kiter a rájuk is hasonló szempontokat érvényesítő elemzés (124–32). A kvantitatív szempontot előtérbe állító vizsgálat végeredménye az – bizonyos árnyalatokkal –, hogy a leggyakoribb férfi egyénnevek állományában nem volt lényeges eltérés az Anjou-kor folyamán, sőt sorrendjük tekintetében, illetve az egyes társadalmi rétegek közt még területi vonatkozásban sem.

Az érintkező korszakok kutatóinak eredményeivel való összevetésből (FEHÉRTÓI, N. FODOR, TÖRÖK, HAJDÚ) viszont kiderül, hogy az egyénnévlista első néhány helyén történt némi átrendeződés a 14. századra (pl. a *Miklós* név népszerűségének növekedése). Azzal kapcsolatban, hogy milyen arányban vannak jelen a különböző eredetű nevek a férfinevek korpuszában, a szerző megállapítja, hogy az Árpád-korhoz viszonyítva csökkent a magyar eredetű nevek aránya, a jövevényneveké ellenben elérte, sőt túllépte a 90%-ot is az Anjou-korban. Minden társadalmi rétegben a görög–latin eredetűek vezettek. A német és a francia eredetűek a városi polgárságban voltak a leggyakoribbak, de a görög–latin és a szláv eredetűek itt is megelőzték őket népszerűségben. A török eredetű nevek a 13. századra erősen háttérbe szorultak. Érdekes, hogy a szláv eredetű nevek aránya a birtokos rétegben nem volt kapcsolatban a szlávok lakta vidékekkel. Megfigyelhető bizonyos régiókban a szentkultuszoknak, illetve az irodalmi névadásnak a hatása.

Legsokatmondóbb az Anjou-kor időbeli névváltozásainak áttekintése. A névszerkezetekbe szőtt apai, nagyapai nevek révén ez mintegy másfél évszázadra terjed ki, így három korszakra osztható a leggyakoribb nevek összevetése. Az első időszakra (1313–1342) vonatkozó egyházi tizedjegyzék bevonása a vizsgálatba többféle változásra is fényt vet.

Az egymás mellé állított korszakokról leolvasható, hogy bár a birtokosok névállománya az első 90 év alatt nemigen változott, jelentősebb változások zajlottak le a nevek sorrendjében és megterheltségében, amennyiben az első két név aránya lényegesen emelkedett, és minthogy új nevek nem tűntek fel, a névállomány változatossága fokozatosan csökkent. Ez a 18. század végéig tartó folyamat tehát már az Anjou-korban megindult. Jelentős változás volt még a szentkultusz folytán a *László* név látványos előretörése. Külön táblázat készült a nemtelenekhez közel álló alsó és középső papi réteg leggyakoribb neveiről; ezek közt alig találni különbséget, de az első két név aránya náluk is kirívóan magas volt. A nevek eredet szerinti megoszlása időszakonként a magyar eredetű nevek folyamatos térvesztését mutatja, s ugyancsak drasztikusan csökkent a török neveké is. Az egyházi névféleségek közt a jövevénynevek számottevően nagyobb arányban voltak, mint a birtokos osztályban.

Szintén változatosabb kép rajzolódik ki az első korszakról a földrajzi megoszlás tekintetében. Az egyházmegyék összevetése azt mutatja, hogy összefüggés van a néveredtetbeli csoportok és az etnikumok között. Erre utal a német eredetű nevek emelkedett aránya az egri (Szepesség) és az erdélyi régió (Szászföld) vagy a szláv néveredet a pécsi és az egri egyházmegye papságának nevei és az északi, illetve déli szláv lakosság között.

A jóval csekélyebb számú női nevek (270 db) leggyakoribbjai társadalmi rétegenként csak annyiban különböznek, hogy a birtokosság körében két irodalmi eredetű név (*Izolda*, *Venus*) is feltűnik. A magyar eredetű *Csala* és *Sebe* minden névrétegben jelen volt, de rajtuk kívül még mások is jelentkeztek a polgárság, sőt a jobbagyság körében is. Érdekes, hogy a mindkét nemnél előforduló nevek közül *-a* nőnévvégződéssel jelentkezett a *Karácsony* : *Karachuna*. Német eredetű név közel egyharmadnyi volt a birtokosság és a kétféle polgárság együttesében. Az időbeli változás vizsgálata az adatok csekély száma miatt csak két korszakra (1283–1312 és 1313–1342) szorítkozhat; ez a férfinevekhez hasonlóan azt mutatja, hogy a névállomány változatossága a 14. század első felére jelentősen csökkent; mindezt táblázatok sora bizonyítja.

Az egyénnevek alapalakjára koncentráló fejezeteket a névváltozatokról szóló fejezet egészíti ki. A szerző számba veszi, hogy az egyes alapnevekhez hányféle változat társult a vizsgált korszakban; ez igazolja azt a közismert megállapítást, hogy a leggyakoribb és a legrégebben használt neveknek volt már ekkor is a legtöbbféle változatuk. Fontos kiegészítésként teszi hozzá, hogy a változatok megterheltsége is magyarázatul szolgálhat a fentiekől való eltérésekre, például a 14. századra már kiszorult *Benedek* sok változata közül csak egy volt gyakoribb, szemben az ekkor csak kevés változattal rendelkező *István*-nal, melynek *Csépán* változata az előbbinek sokszorososa. Lényeges észrevétele, hogy a névállomány változatossága az alapnevek mellett a változatokban is fokozatosan csökkent. A változatoknak a társadalmi rétegekben való megjelenése megerősíti azt, hogy a változatok e korban nem presztízsjellegűek voltak, nem az alsóbb rétegekben voltak túlsúlyban, hanem elsősorban az azonos alapnevűek (pl. apa és fiú) megkülönböztetését szolgálták.

Az egyénneveknek szentelt első nagy egység lezárásaként a szerző a névadási motívációkat és tendenciákat foglalja össze (139–73). Elsőként a középkori Magyarországon legerősebb névadási és használati motívációt: a szentkultuszok hatását vizsgálja, kiemelve annak a dinasztikus névadással való kapcsolatát. Ennek megállapításaihoz egy korábbi munkája is hozzájárult (Az Árpád-ház névadása Géza fejedelemtől III. Andrásig. MND. 168. Bp., 2000). A dinasztiai szakrális megerősítésének törekvéseit követi nyomon a

„saját szentek” (István, Imre, László, Erzsébet, Margit) kialakítási folyamata, mellyel az Anjou-uralkodók is igyekeztek erősíteni legitimitásukat. A szerző nagy körültekintéssel fejtegeti az uralkodóház tagjainak különféle lehetséges névválasztási indítékait. Érdekes, hogy az Anjouknál nem érvényesült a névdivat lefelé ható befolyása: a Károly mindössze hétszer, a Lajos pedig csak egyszer fordul elő a korpuszban. A szentkultuszok hatását egy másik megközelítésben: a patronimikumok száma és a személynév-gyakoriság közötti összefüggésre is kitérve vizsgálja. Noha általában ez az összefüggés fennállt, az ellentmondó példák arra intenek, hogy ezt az összefüggést nem lehet automatikusan érvényesnek tekinteni.

A szentkultuszok mellett jóval kisebb hatásként jelentkezett az irodalmi névadás. SLÍZ MARIANN csak kiegészítésként füzi a megelőző kimerítő kutatások (MOÓR ELEMÉR, KOROMPAY KLÁRA, KURCZ ÁGNES) eredményeihez a maga korszakából feltárt adatokat: az Artúr-mondakörből 3 nevet, a breton mondakörből 1 *Trisztán*-t és 20 *Izolda*-t, a Roland-énekből 7 *Roland*-ot és 4 *Olivér*-t, valamint a férfi- és női névként is előforduló *Elefánt*-ot. A Trója-mondakörből 3 név előfordulása (3 *Achilles*, 7 *Hector* és 1 *Paris*) szerepelnek a korpuszában, valamint a *Helena* magyar *Ilona* változata, mely e korpuszban az 5. leggyakoribb női név volt, ezért igen valószínű, hogy inkább szentkultusz állhatott a gyakorisága mögött.

Végül a középkori Magyarország névadási tényezőjeként a nemzetségi-családi névadás, névöröklés jelenségét tárgyalja a szerző. Ennek fő motivációja a tiszteleti névadás volt, mely magának a nemzetségnek a nevét vagy jelentős politikai szerepet játszó, illetve nagy birtokot szerző tagjának a nevét terjesztette. (Néhány példát leszármazási táblázatokon is bemutat.) A külföldi eredetű nemzetségek tagjai a származást jelző idegen eredetű neveket is viseltek. A nemzetségi hagyomány tartotta fenn egyházi méltóságok világi neveit is (pl. *Koppány püspök*, *Ugrin érsek*, *Csanád püspök* stb.) A névöröklés sem volt már ritka e korban, sőt a névvonatkoztatási kapcsolatban álló névpárok divatja sem (ezekre a mellékletben hoz fel sok példát).

Az Anjou-kori személynévadás vizsgálatának második nagy egysége (175–241) a családnevek kialakulásának e korszakra eső szakaszáról, pontosabban kialakulásuk közvetlen előzményeiről és feltételeiről szól. Megszilárdult és öröklődővé vált családnevek ugyanis e korból aligha mutathatók ki, viszont a megkülönböztető névelemek, melyek a családnevek létrejöttét megelőző fejlődésfokozatot képviselik, e korszak okleveleiben már nagy mennyiségben jelen voltak, így joggal foglalják el az Anjou-kor kutatásában a leglényegesebb kérdéskört.

A családnév kialakulásának gazdag tudománytörténetét összefoglalva a szerző áttekinti a családnevek keletkezési okaira és idejére vonatkozó, nem teljesen egyöntetű eddigi felfogásokat, hogy az általa tanulmányozott korszak tanulságaival: elsősorban az oklevelezési gyakorlatnak a családnevek keletkezéstörténetére tett hatásával gyarapítsa az eddigi ismereteket.

Már eddig is jeleztem, hogy – érthető módon – a megkülönböztető névelemek állnak vizsgálatának középpontjában, ezért több problémájukat is felveti. Adatanyagában nemcsak alaptípusaik, hanem ezek többféle variációja, egymással való kombinációjuk is megtalálható. Ezeket a szerző okleveles példákon szemlélteti, és rámutat arra, hogy a latin névkiegészítők nélküli variációk esetében (ez a *dictus*-os típusban a leggyakoribb) mennyire fontos az adatok mennyisége ahhoz, hogy a megkülönböztető névelem fajtáját tévedésmentesen minősíteni lehessen. A legfogasabb kérdés azonban a megkülönböztető

névelemeknek a körülírásoktól, esetlegesen a családnévektől való elhatárolása. A szerző hangsúlyozza, hogy ehhez elsősorban több forrásból származó adatok szükségesek, amelyekben például többféle *dictus*-os névszerkezet jelöli a család tagjait, vagy család- és birtoklástörténeti mozzanatokra lehet támaszkodni stb. A családnévvé válás ez átmeneti szakaszában döntő a névöröklés bizonyítása, erre viszont a vizsgált 14 000 adat közül mindössze öt esetben volt lehetőség.

Módszertani szempontból is igen tanulságos fejezet az, amely a több adat hiányában alkalmazható eljárásokról szól. Erre a szerző olyan nyelvi eszközöket dolgoz ki és alkalmaz példákban, amelyek az alaptípusok variációira (*filius + filius*, *filius + de*, *filius + dictus*) épülnek. Megállapítja a névszerkezetekben a prototipikusnak tekinthető sorrendet, mely grammatikailag abban tükröződik, hogy minél szorosabban a dologhoz tartozónak érzünk egy tulajdonságot, az azt kifejező jelző annál közelebb áll a dolgot jelölő főnévhez: a minőségjelző (*dictus* A) tehát közelebb áll a jelzett szóhoz, mint a birtokos jelző (*filius* Y), és még távolabb kerül a szerkezetben a határozó (*de* + B) és a partitivusi viszonyt jelölő *de genere*. Ezt képlettel a következőképpen fejezi ki: [[[X *dictus* A] *filius* Y] *de* B] *de genere* C. A prototipikus sorrend azonban felcserélődhet; ilyenkor a ragozásban való egyezés a döntő kritérium abban, hogy a megkülönböztető névelem a szerkezet melyik részéhez tartozik. A szerző a változatos példák egész során mutatja be, hogy a névszerkezetek hogyan kapcsolódhatnak egymáshoz, és ennek megfelelően hányféleképpen értelmezhetőek. Emellett rámutat a körülírás és a névszerkezet elkülönítésére szolgáló fogódzókra is. Pl. a *filius* + apanév névszerkezet, de több egymást követő *filius* már körülírás. Ha egy elem több egyénnévre is vonatkozik, inkább egy körülírás eleme, mint egy névszerkezeté. Az elemisméltás, a közbeékelődő közsavak szintén körülírásra utalnak. Ugyancsak körülírásnak tekintendők azok a kételemű személynevet tartalmazó korai helynevek, amelyek a mikrotoponimákhoz hasonló alkalmi, nem öröklődő megnevezések. Ezek és a hozzájuk hasonló éles szemű megfigyelések igen értékes részletei a szerző munkájának, hiszen ilyen módon juthatott el névanyaga bonyolult részleteinek hitelen megvilágításáig.

Végül névanyaga domináns részére nézve felveti a kérdést: miben nyilvánult meg és milyen mértékű volt az oklevélírás hatása a névszerkezetek felépítésére és a családnevek kialakulására a 14. században. Válaszában kiemeli az oklevelek szövegszerű megszerkesztettségét, a bennük szereplő személyekre vonatkozó névszerkezetekre gyakorolt hatásukat, mely a családi kapcsolatok, a származás, a birtok(ok) feltüntetésének elsőrendű célja, jelentősége volt. Ezért is gyakoribbak a mindezt feltüntető névszerkezet-variációk az oklevélírás gyakorlatában.

Ezután kerül sor a társadalmi helyzet és a megkülönböztető elemek közti összefüggés tárgyalására. A nemesek körében – mint már volt szó róla – a bonyolult szerkezetek domináltak, szemben az alsó társadalmi rétegek 1-3 elemet tartalmazó megnevezéseivel. A *dictus*-os nevek az előbbieknél a 14. században ritkábbak voltak. A szerző táblázaton mutatja be az egyes rétegek és a *dictus*-os nevek közti arányokat. Az oklevelekben fel-lelhető körülírásokat és megkülönböztető névelemeket ezután négy csoportba osztva feltünteti, hogy milyen társadalmi rétegre jellemzőek, a legmagasabb méltóságoktól a lovagokon, ispánokon, várnagyokon át a megyei nemességig. Kiemeli, hogy a legbonyolultabb névszerkezetek a lesüllyedő, illetve a feltörekvő családokra jellemzőek, amelyek ez úton is egy bizonyos képet akartak sugallni magukról.

A névviselő neme is hatással volt a névszerkezetekre. A nőket, akiket apjukhoz és/vagy férjükhöz viszonyítottak, kizárólag körülírással nevezték meg, így az ő megnevezéseik nem játszottak szerepet a családnevek kialakulásában.

A megnevezést továbbá befolyásolta az is, hogy az elnevezett milyen szerepet játszott az oklevélben leírt jogi ügyben: a hivatalos eljárásban jelentős szerepet játszókat általában több elem felhasználásával nevezték meg. A szöveg jellemzőinek a névszerkezetekre tett hatását a koreferenciaviszonyok befolyásolták, amennyiben első említéskor a névszerkezet bonyolultabb, terjedősebb, újraemléskor azonban többnyire névmási vagy fogalmi anafóra veszi át a helyét; de ugyanazon személy neve még egy oklevélben belül is más-más szerkezetekben jelenhetett meg. A szerző végkövetkeztetése az, hogy az oklevélírási gyakorlat gyorsította a családnevek kialakulási folyamatát, mert igényt támasztott a személy pontosabb megjelölésére és a hivatalok a könnyebb azonosíthatóság végett elősegítették a nevek megszilárdulását. A nemtelenek egyszerűbb megnevezései jobban elősegítették a családnevek, illetve a kételemű névrendszer létrejöttét, míg a nemesek terjedősebb névszerkezetei az oklevelezésben ezt inkább késleltették, és az előszóbeli használatra teljességgel alkalmatlanok voltak.

A *dictus*-os nevekre bővebben is kitérve a szerző jelentéstani motivációt közöl róluk, külön feltüntetve, hogy melyek szerepelnek latin változatukban is. Ez utóbbi a nyelvileg egyszerűbb motivációk közül kerül ki (kis, nagy, vörös stb.), mert latinra fordításuk így nem jelentett gondot az oklevélíróknak.

A könyv második nagy egységét az egyelemű nevekkel foglalkozó alfejezet zárja. E nevek pontosabb körülhatárolása érdekében több névkiegészítő elemmel előfordulót is kizár közülük (pl. méltóságra utaló, latin foglalkozásnévvel kísért stb.); ezek nélkül veszi számba őket társadalmi rétegenként (l. a táblázatot a névelőfordulások és az egyelemű nevek hányadosáról). A csaknem 14 000 adatot tartalmazó korpuszban mindössze 208 egyelemű nevet talált; leginkább a jobbágyok között, legkevésbé pedig a birtokosokra volt ez jellemző. De az, hogy a jobbágyneveknek csak 19%-a egyelemű, azt bizonyítja, hogy a 14. század első felére már rájuk is jellemzőek voltak a megkülönböztető elemek. Ez is megerősíti tehát, hogy nincs ok nagyobb időbeli különbség feltételezésére az egyes társadalmi rétegek közt a családnevek kialakulásának idejére vonatkozólag.

SLÍZ MARIANN művének tartalmi és módszerbeli eredményeit egy kitűnő összeggel zárja, melyben – remélhetőleg saját munkájának folytatására is gondolva – a 14. század második felére kiterjesztendő kutatás fontosságára hívja fel a figyelmet.

Az „Anjou-kori személynévtár (1301–1342)”, mely a műnek gyakorlatilag a második kötete, félezer lapon mutatja be a névadatokat az egyénnevek és változataik címszavai alá sorolva (kár, hogy ezek száma kimaradt a névtár felépítéséről szóló bevezetőből). A névanyag terjedelme arra készteti a szerzőt, hogy rövidítésrendszert dolgozzon ki és alkalmazzon a címszavakon és a változatokra vonatkozó alcímszavakon belül. Az ésszerű terjedelmekorlátozás teljesen érthető, és a rövidítésekből jól rekonstruálhatók az eredeti adatok (meg az első kötetbe foglalt nagyszámú példák teljesebb formái), mégis sajnálható, hogy a névszerkezetek gazdagsága és változatossága így nem olyan szemképrázatos, mint eredeti mivoltukban. Ez persze több ezer oldalas adattárrá duzzadt volna.

SLÍZ MARIANN értékes névtörténeti monográfiája komoly nyeresége a magyar történeti névtudománynak és – egyebek mellett – kiforrott kutató egyéniségről tanúskodik.

B. GERGELY PIROSKA

TÖRTÉNETI SZEMÉLYNÉVVIZSGÁLATOK A MAGYAR NYELVTERÜLET ÉSZAKKELETI RÉGIÓJÁBAN

Örvendetes tényként állapíthatjuk meg, hogy Magyarországon az utóbbi fél évszázadban jelentős mértékben megnőtt az érdeklődés a magyar személynevek iránt mind a lakosság különböző rétegei, mind a szaktudomány képviselői körében. Tudományos publikációk tucatjai születtek az egyes magyar személynévfontosságokról. Az efféle vizsgálatok között mindinkább előtérbe kerültek a történetiek. Az utóbbiak számát gyarapítja az alábbiakban bemutatandó két kötet. Szerzőjük, N. FODOR JÁNOS térben (az északkeleti magyar nyelvterület) és időben (1401–1526) egészíti ki elődei és kortársai kutatásait.

A szerző indokoltan jelentette meg két külön kötetben kutatásainak eredményeit, ugyanis műfaját, célját tekintve két, teljesen eltérő típusú munkáról van szó. Az egyik a kutatás folyamatában előállt névkorpuszból szerkesztett személynévszótár, adattár, amely az egyes névegyedekről egyenként mondja el a legfontosabb ismereteket, és amely mindezek miatt alapul szolgál a másik kötet elemzéseire. A másik kötet szintén önálló egészlet képez, hiszen két személynévfontosság, a család- és keresztnévek 15–16. századi rendszerének megismeréséhez járul hozzá. Ezek közül is különösen a családnevek kialakulásának, felépítésének és változásának rendszerszerű jellemzőit tárja fel részletezőbben. A kiadványok bemutatását a kutatási folyamat rendjének megfelelően a szótári egységgel kezdem.

N. FODOR JÁNOS: A FELSŐ-TISZA-VIDÉK KÉSŐ KÖZÉPKORI SZEMÉLYNEVEINEK SZÓTÁRA (1401–1526) Magyar Névtani Értekezések 3. Budapest, 2010. 326 lap

1. N. FODOR JÁNOS a kötet előszavában jelzi, hogy munkáját hiánypótlónak tartja, ugyanis eddig a Mohács előtti egy és negyed évszázad személyneveinek a kutatásai igen kevés figyelmet kaptak. Ugyanakkor újszerű szótári feldolgozását egyfajta kísérletnek is tekinti: arra törekszik, hogy a névkutatásban érvényesíthető többféle szempontot olyan lexikográfiai módszerrel, olyan szerkesztési elvekkel jelenítse meg, amelyek megfelelnek az újabb tudományos elvárásoknak, ugyanakkor jól átláthatók és több területen felhasználhatók. Az egyes névcikkek szerkezete ezáltal egyértelműen gazdagabb, informatívabb a hasonló típusú régebbi szótároknál.

2. A logikus tagolás nagy előnye a munkának. Három fő egység különül el benne: az elsőben a szótár használatához szükséges ismereteket közli a szerző, a másodikban a személynevek állományát adja közre (sajátos szempontjai, szemlélete szerint hét egységre bontva őket), a harmadikban pedig különféle mutatókban sorakoztatja fel személy- és településneveit.